

Populiarioji kultūra abipus Geležinės uždangos: XX a. II pusės istorija per 10 muzikinių įvykių

Dokt. Tomas Vaitelė, Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas

Populiarieji kultūra – kultūros forma besiremianti paprastų žmonių, o ne išsilavinusio elito skoniu

- Populiarieji kultūra XX a. antroje pusėje tampa masine kultūra;
- Elitinės kultūros atmetimas;
- Visame pasaulyje bendri popkultūriniai simboliai, (Johannesas Brahmsas „Lopšinė“ pavyzdys);
- Skirtumai Rytų ir Vakarų Europoje, politinių sistemų įtaka raidai;
- Ar sovietinėje Lietuvoje tai egzistavo?

Socialiniai, politiniai ir technologiniai aspektai po Antrojo pasaulinio karo

- Pokario karta;
- Auganti gerovė, materialinė padėtis;
- Socializmo ir kapitalizmo priešprieša;
- Seksualinė revoliucija, iš pagrindų pasikeitę lyčių santykiai;
- Globalizacija;
- Orientacija į viduriniąją ir žemašias klases;
- JAV izoliacionizmo pabaiga ir auganti įtaka Europoje;
- Technologinė pažanga (radijas, televizija, muzikos įrašai);

#1. Johnas Cage'as 4'33 (1952)

- „Viskas, ką darome yra muzika“;
- Nauja kultūros forma, senų formų atmetimas;
- Pakeičia muzikos kalbą – nuo pianinu paremtos muzikos prie „visagarsės“ muzikos“;
- Vienas iš kertinių momentų pokario muzikos istorijoje;
- Prasideda nauja epocha: formos nepaisymas, eksperimentai, naujos technologijos.

#2. Elvis pirmą kartą ekrane (1956)

- Televizija formuoja skonį, iškelia arba pažemina;
- Nusistovėjęs populiariosios muzikos standartas (2-3 minutės);
- Kritika šou verslo mašinai – 600 dainų ir nė vienos autorinės;
- (Populiarioji) kultūra kaip eksporto vienetas.

Elvis Presley – „Teddy Ready“
(1956)

#3. Maskvos jaunimo festivalis 1957 m.

- Pirmas tiesioginis susidūrimas su Vakarų kultūra nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos;
- Bendri taikos idealai;
- Skirtingos kultūrinės formos;
- Socialistinio bloko (savi)reabilitacija, bandymas grįžti į kultūrinės žaidynes;
- Iš dalies reabilituojama džiazo muzika.

#4. Britų „invazija“ (1964)

- Kuria ne elitai, o jaunimas kilęs iš žemesniosios ar vidurinėsios klasės;
- Didžioji Britanija įsitvirtina kaip Šaltojo karo kultūros lyderė;
- Pokario karta: pakitusios visuomenės normos, jaunystės kultas;
- Marginalizacija;
- Atsakas JAV kultūrinei politikai Europoje ir pasaulyje.

The Who – „My Generation“ (1965)

#5. Willis Conoveris Taline 1967 metais

- Džiazo muzikos populiarumas pokario laikotarpiu;
- Skylėta Geležinė uždanga ir sovietiniai „vakarai“;
- Radijo stočių įtaka ir jų naudojimas politiniais tikslais, Sovietų Sąjungos bandymas slopinti radijo signalus (fiasko);
- Juodosios rinkos suklestėjimas, vakarietišku populiariosios kultūros produktų paklausa;
- Fasadinis sovietinių normų įgyvendinimas.

Miles Davis – „So What“ (1959) / Ganelin, Tarasov, Čekasin Trio – „Con Anima“ (1976)

#6. Woodstockas (1969) arba „meilės vasara“

- Pasikeitusi protesto forma (taikūs mitingai);
- Protestas prieš Vietnamo karą, smurto naudojimą;
- Seksualinė revoliucija;
- Juodaodžių ir moterų emancipacijos procesai;
- Vartotojiškumo kritika, nusistovėjusių visuomenės normų atmetimas (tuo pačiu ir paradoksas);
- Ekologija, atsigręžimas į gamtą;
- Misticizmas, narkotikų paplitimas;
- Pankai vietoj hiپیų.

Jimi Hendrix - „National Anthem USA“ (1969) / Gėlių
vaikai - „Gėlių vaikai (1969)

#7. Lietuvos SSR: imitacija ir sugyvenimas. Filmas „Maža išpažintis“ (1971)

- Populiarioji kultūra egzistuoja institucionalizuota režimo (Hiperbolės atvejis);
- Politizuotos jaunimo subkultūros ir nuosekli jų priežiūra, ypatingai po R. Kalantos susideginimo;
- Leidybos monopolis sukuria originalų precedentą (bootlegai);
- Nebyliai pripažintas Vakarų dominavimas;
- Siekiant išvengti cenzūros, dirbama su jau cenzūrą praėjusiais kūriniais.

Hiperbolė – „Pamiršk mane“ (apie 1980)

#8. Elektroninės muzikos gimimas (1975)

- Nepasitenkinimas Vakarų popkultūros dominavimu;
- Tautinių pretenzijų raiška;
- Eksperimento paieškos kaip protestas nusistovėjusioms formoms;
- Vokietijos grįžimas į kultūros lenktynes (VFR);
- Naujasis modernizmas, minimalizmas, sintezatorius vietoj gitarų;
- Kompiuteriai, robotizacijos nuojautos, futurizmas, kosmoso užkariavimas.

Kraftwerk – „Trans Europe Express“ (1976) / Teisutis Makačinas – „Į dieną einam“ (1981)

#9. LIETUVA – TAI JĖGA (1987-1990)

- Perimta iniciatyva iš komjaunimo struktūrų;
- Pavėluota revoliucija, satyros kalba;
- Pagrindinis skirtumas nuo Vakarų – kontrkultūra politizuota provalstybine linkme, susimaišiusios ideologijos;
- „Roko maršai” - sudedamoji Sąjūdžio veiklos dalis;
- Vakarų kultūra sovietmečio pabaigoje – ir kaip atitraukimo įrankis;
- Čekoslovakijos pavyzdys, roko muzika tampa politinės konsolidacijos priemone;
- Cenzūra, instistucionalizacija nebeveikia.

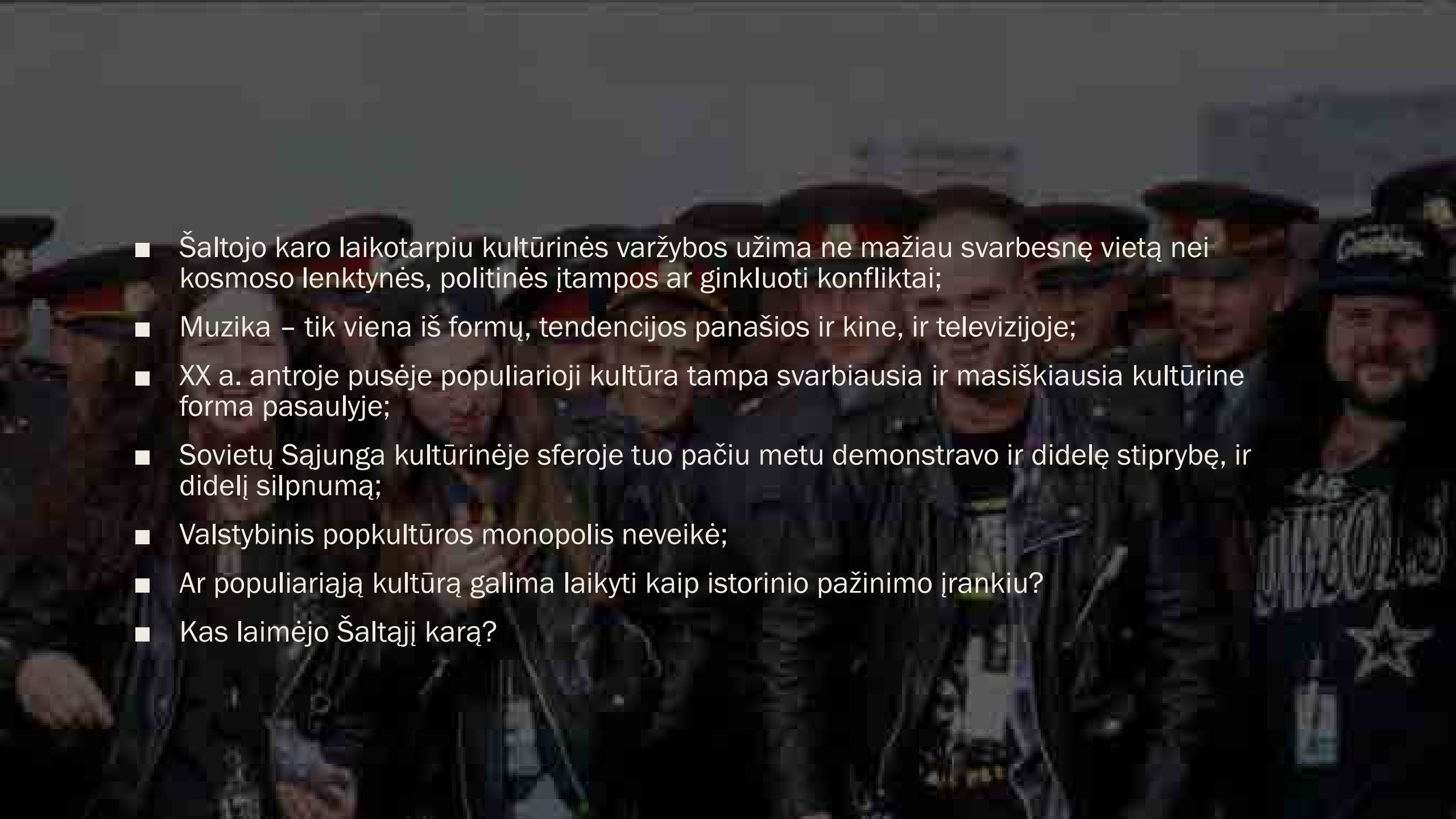
Antis – „Lietuvos valstybė“ (1989)

#10. Berlyno sienos griūtis (1989)

- Simbolis – tapo popkultūros dalimi, labiausiai apdainuota siena istorijoje;
- Laikina civilizacinė riba (ir taip, ir ne), Rytų Europos grįžimas į Vakarų kelią;
- Atsiveria keliai neribotai vesternizacijai;
- Griūtis įamžinta vakarietiškomis kultūros formomis;
- VDR ir VFR skirtumai – labiau imituoja VDR;

David Bowie - „Heroes“ (1977) / Scorpions – „Wind of Change“ (1991)

-
- Šaltojo karo laikotarpiu kultūrinės varžybos užima ne mažiau svarbesnę vietą nei kosmoso lenktynės, politinės įtampos ar ginkluoti konfliktai;
  - Muzika – tik viena iš formų, tendencijos panašios ir kine, ir televizijoje;
  - XX a. antroje pusėje populiarioji kultūra tampa svarbiausia ir masiškiausia kultūrine forma pasaulyje;
  - Sovietų Sąjunga kultūrinėje sferoje tuo pačiu metu demonstravo ir didelę stiprybę, ir didelį silpnumą;
  - Valstybinis popkultūros monopolis neveikė;
  - Ar populiariąją kultūrą galima laikyti kaip istorinio pažinimo įrankiu?
  - Kas laimėjo Šaltąjį karą?

Grojaraštis

<https://youtube.com/playlist?list=PLcgTzpxNNBAsyvm9M18iAmVsNL3RIGXAd>

Literatūra:

Caute, David *The Dancer Defects The Struggle for Cultural Supremacy during the Cold War*, 2003

Gilburd, Eleonory *To See Paris and Die. The Soviet Lives of the Western Culture*, Cambridge, Massachusetts London England, 2018

Roth-Ey, Kristin *Moscow Prime Time: How the Soviet Union Built the Media Empire that Lost the Cultural Cold War*, 2011

Streikus, Arūnas *Minties kolektyvizacija. Cenzūra sovietų Lietuvoje*, 2018

Yurchak, Aleksei *Everything Was Forever Until It Was No More*, 2005

Zhuk, Sergei *Rock and Roll in the Rocket City: The West, Identity, and Ideology in Soviet Dnepropetrovsk, 1960–1985*, 2017